

LIFE IP NATUREMAN   LIFE16 IPE/DK/006

N30-18 Hjarbæk Fjord og Lovns Bredning

Mulighedskatalog

Foto: Dagmar Buksti, Viborg Kommune

Oplysninger i denne rapport afspejler kun forfatterens holdning. EU Kommissionen er ikke ansvarlig for nogen brug af disse oplysninger.

Planen har et indhold, der ikke adskiller sig fra de oplysninger der allerede er indeholdt i de miljøvurderede Natura 2000-planer og statens vandområdeplaner. Da planen ikke sætter nye rammer for fremtidige anlægstilladelser, eller yderligere vil kunne påvirke internationalt udpegede naturbeskyttelsesområder væsentligt, har Viborg Kommune truffet afgørelse om, at der ikke er behov for en ny miljøvurdering.

VIBORG
KOMMUNE

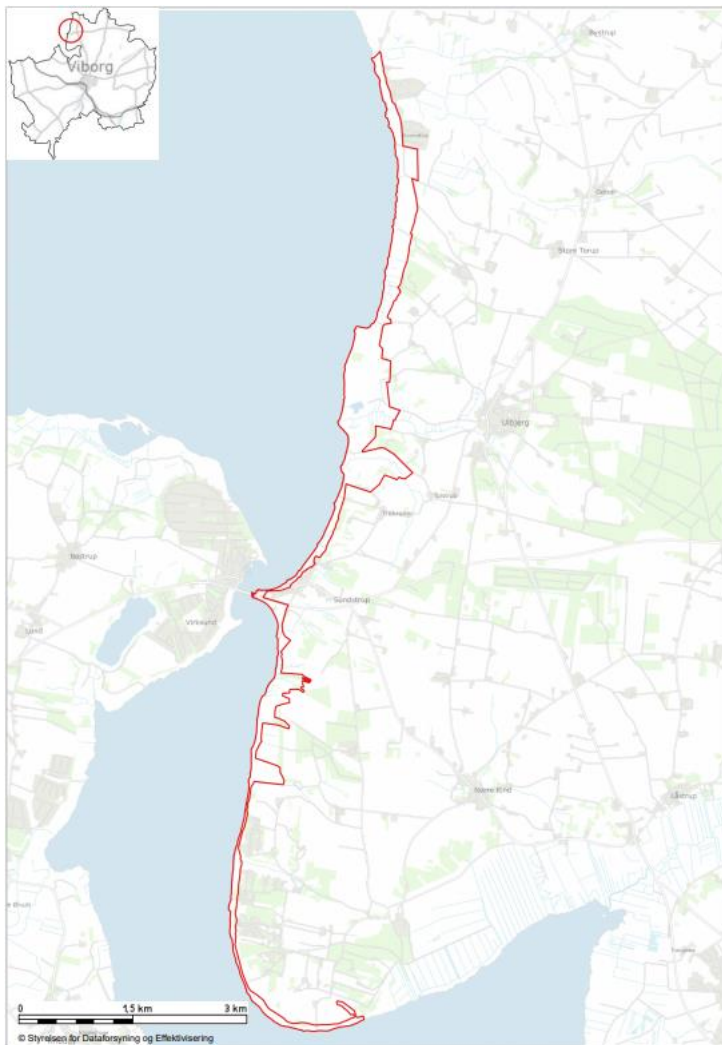
December 2022

Indholdsfortegnelse

1. Overblik.....	3
2. Indledning.....	4
3. Yderligere forundersøgelser	4
4. Komplementære projekter.....	5
5. Muligheder i området.....	5
5.1 Arealer ved sydspids af Lovns Halvø – rydning og afgræsning af forlandet.....	6
5.2 Lynderup golfbane – opretholdelse og optimering af græsning i forlandet	7
5.3 Opkøb af dyrkningsrettigheder på nærliggende højjord.....	9
5.4 Samlet biodiversitetsindtast på tværs af habitat-naturtyper.....	10
5.5 Fokuseret indsats for at beskytte surt overdrev mod tilgroning i gyvel.....	12
5.6 Samarbejde om afgræsning af nabo arealer med Naturstyrelsen v. "Marens Patter" (Sundstrup)	14
6. Tidsplan.....	19

1. Overblik

Sub-region 18, som dette mulighedskatalog behandler, strækker sig langs Hjarbæk Fjord og Lovns Bredning, og former sig efter fjordområdet langs kysten. Området strækker sig i fugleflugt over cirka 13,5 km og måler i alt 310 ha.

Figur 1: Geografisk udbredelse af subregion 18.

Lovns Bredning og Hjarbæk Fjord udgør arealmæssigt en stor del af N30 (Lovns Bredning, Hjarbæk Fjord og Skals, Simested, Nørre Ådal samt Skravad Bæk). LIFE IP NATUREMAN projektet omhandler de terrestriske arealer og i subregion N30-18 er størstedelen af den beskyttede natur kortlagt habitatnatur.

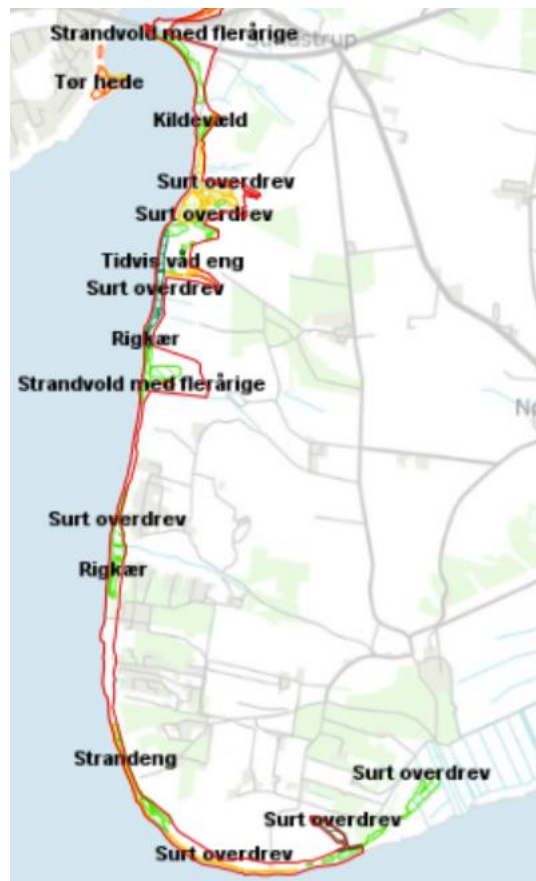
De rigkær, kildevæld og sure overdrev som findes i subregionen, har stort naturmæssigt potentiale, da langt hovedparten ligger på eller nedenfor meget stejle kystskrænter, og ofte er lidt svært tilgængelige. Dette gør dem generelt mindre attraktive for intensiv landbrugsdrift.

På grund af områdets geografiske udbredelse vil det for overskuelighedens skyld flere steder i dette katalog blive opdelt i område N og S hhv. nord og syd for Sundstrup som nedenfor i figur 2, hvor den kortlagte habitatnatur er vist.

Nordlig del

Figur 2: NOVANA kortlægning af habitatnatur fra 2016-2019.

Sydlig del

2. Indledning

I forbindelse med udarbejdelsen af dette mulighedskatalog, er der blevet indhentet supplerende oplysninger og samlet op på tidligere undersøgelser og komplementære projekter til brug for belysning af konkrete muligheder for nye indsatser til gavn for de aktuelle arter og naturtyper.

Dette gælder supplerende besigtigelser af rigkær vest for den tidligere Ulbjerg Camping, opsamling på tidligere undersøgelser ved "Spejderklynten" umiddelbart nord for Sundstrup, besigtigelser af overdrev samt rigkær/kildevæld vest og nordvest for Nr. Rind syd for Sundstrup, ændrede ejerforhold og anvendelse af kystnære arealer ved den tidligere Ulbjerg Camping, Naturstyrelsens drift og planer for fremtidig anvendelse af arealer ved fredede gravhøje syd for Sundstrup, samskabelsesprojekt med borgergruppen "Fjordklyngen" og lodsejerforhold.

3. Yderligere forundersøgelser

Dette mulighedskatalog skal betragtes som første skridt på vej til en afklaring af nogle af de mange muligheder, der er for at skabe konkrete projekter til gavn for naturværdierne i det unikke kystlandskab, som denne subregion udgør.

I forbindelse med de enkelte mulige indsatser, der beskrives, vil der derfor vise sig behov for yderligere undersøgelser og aktiviteter afhængigt af detaljeringsgraden og projekternes kompleksitet.

I alle tilfælde vil et nødvendigt skridt være lodsejer-kontakt og -dialog. Nogle lodsejere ejer større områder og vil derfor potentielt være væsentlige for flere af de indsatspunkter, der foreslås nedenfor. Afhængigt af lodsejerindstillingerne kan der vise sig behov for yderligere botaniske undersøgelser eller bredere artsgennemgang til brug for konkret indsatsplan, som f.eks. ved pkt. 5.4 nedenfor.

4. Komplementære projekter

I samarbejde med lokalforeningen Fjordklyngen er der gennemført et større stiprojekt med ruter, som har udgangspunkt fra Ulbjerg. Noget af stiforløbet passerer den tidligere Ulbjerg Camping, og bl.a. efter ønske fra en nabolodsejer, er der etableret hegn ved det areal. Det kan være relevant at indgå i et videre samarbejde omkring yderligere hegn i forbindelse med afgræsning på græsarealerne vest for Ulbjerg Camping, der indgår i N30. Dette indgår som en del af pkt. 5.9 nedenfor.

I den allernordligste del af N30-18 blev der i 2021 gennemført et vådområdeprojekt ved Gjørup Enge på 110 ha (vandløbsopland 21 km²). Disse arealer ligger udenfor N30-18, men vil med fordel kunne forbindes med forlandets græsarealer fra Ulbjerg Camping i nordlig retning. Hvis det kan lade sig gøre, vil der kunne skabes mulighed for udvikling af høj biodiversitet på både de kystnære arealer og vådområdets lidt mindre saltpåvirkede områder, som beskrevet nedenfor i pkt. 5.9.

5. Muligheder i området

Der ses mange muligheder for at skabe, udvide og forbedre tilstanden for habitatnaturtyperne rigkær, kildevæld, og surt overdrev indenfor N30-18, og dette katalog indeholder blot et udpluk.

Helt generelt er det dog, at på hovedparten af de identificerede steder er traditionel dyrkning af arealerne for længst ophørt, så den nødvendige indsats er hegning og afgræsning, og hvor det er muligt opkøb af dyrkningsrettigheder på nærliggende højjord.

De forslag til indsatspunkter, som er beskrevet nedenfor, har ved et tilfælde vist et billede af, at fire større lodsejere i området er relevante at kontakte for om muligt at etablere et samarbejde om naturvenlig drift af ejendommens kystnære arealer. Der foreslås derfor, som en selvstændig indsats, en samtale med disse evt. gennem en landbrugskonsulent på LIFE NATUREMANS "listeordning".

Konkret foreslås derudover:

5.1 Arealer ved sydspids af Lovns Halvø – rydning og afgræsning af forlandet

Ca. 52 ha beskyttet natur, et fredet areal med gravhøje samt en stor flade med dyrkningsjord. Der er tale om en enkelt matrikel, som vist nedenfor med grønt.

Hovedparten af arealet ligger udenfor N30-18, der er vist med blå streg, men på arealerne indenfor N30-18 er der allerede kortlagt habitatnatur af typerne rigkær, kildevæld og surt overdrev.

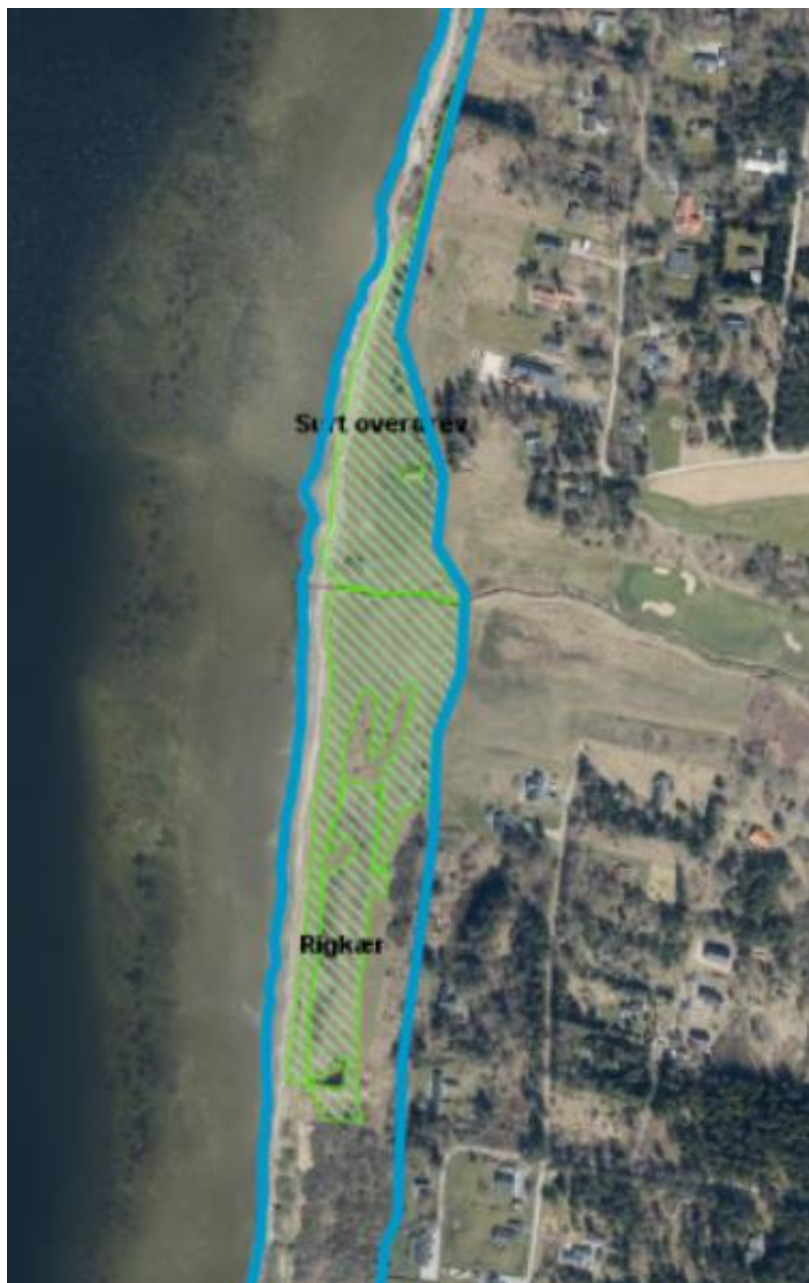
Et eksempel på mulighederne er, at rydning og efterfølgende afgræsning på skrænterne længst mod syd, vil kunne udvide arealet med surt overdrev. Ved at undgå oprensning af de nu tilgroede søer, som anes på fotoet nedenfor, vil der være baggrund for at der med årene udvikles rigkær i området nedenfor den nu tilgroede skrænt.

5.2 Lynderup golfbane – opretholdelse og optimering af græsning i forlandet

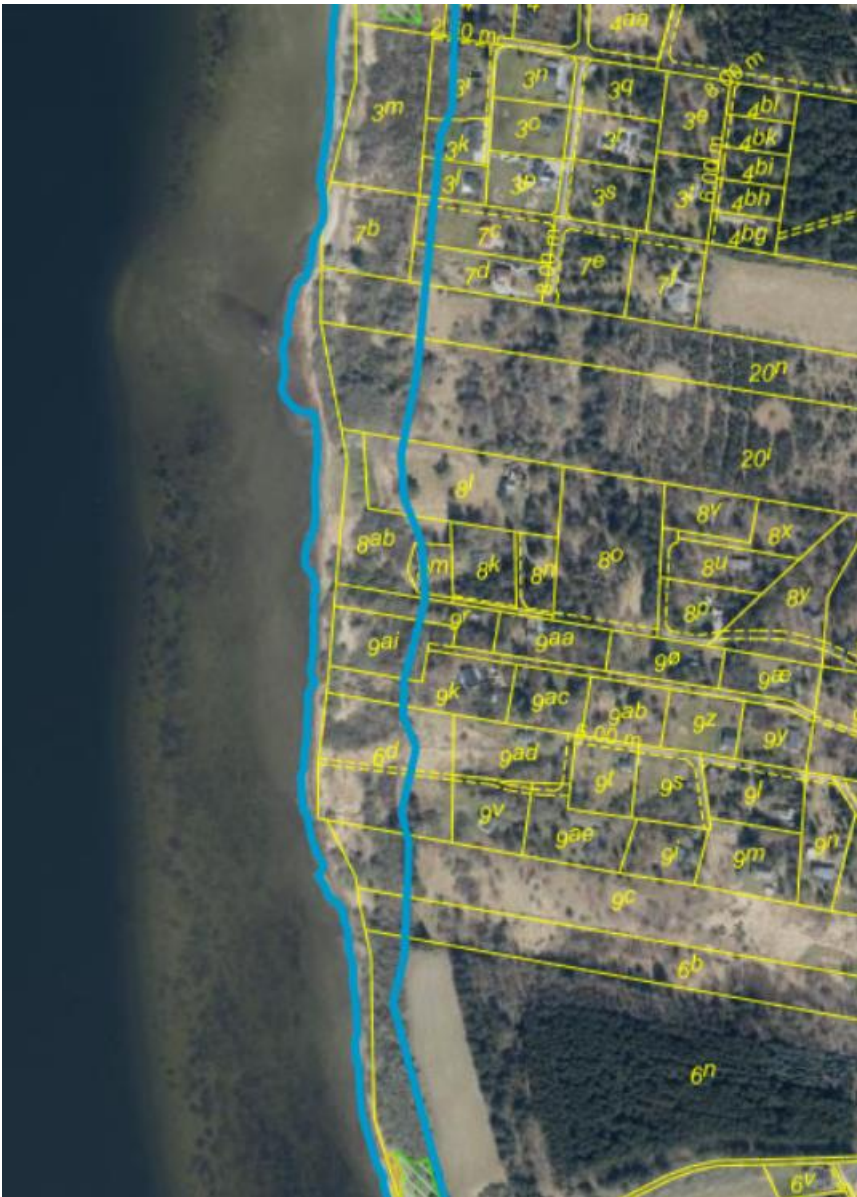
Et par kilometer mod nord fra spidsen af Lovns Halvø ligger Lynderup golfbane omgivet af to mindre sommerhusområder mod syd og vest.

Forlandet i dette område er for størstedelens vedkommende allerede kortlagt som surt overdrev og rigkær i god naturtilstand (grøn-skraveret nedenfor), som vist nedenfor. Der er i dette område blot behov for fokus på at sikre den fortsatte pleje og et optimal dyretryk.

Syd for golfbanen er der derimod ikke kortlagt habitatnatur, men forlandet er registreret som § 3 beskyttet mose, hvilket er udtryk for gode muligheder for udvidelse af arealet med rigkær ved afgræsning eventuelt efterfulgt af supplerende rydning. Terrænforholdene giver gode muligheder for udvikling af overdrev op ad skrænterne.

Forlandet er dog i dette område opdelt i mange mindre lodder (som det fremgår med gult nedenfor), så lodsejerkontakten vil kunne kræve større indsats, og inden der rettes henvendelse til lodsejere, er der behov for en botanisk besigtigelse.

5.3 Opkøb af dyrkningsrettigheder på nærliggende højjord

Umiddelbart nord for golfbanen ligger et af de eneste arealer indenfor N30-18, der strækker sig ind i landet øst for kystskrænten. Der er tale om en relativt bred, blødt skrånende slugt ud mod vandet, hvor der allerede er kortlagt et stykke surt overdrev og et rigkær, som vist nedenfor (N30-18's grænse er vist med blå, og golfbanens sandhuller ses nederst i fotoet).

Som det ses, indgår der i dette lille delområde af N30-18 også dyrkningsjord. Ved opkøb af dyrkningsrettigheder, vil en del af næringsstofftilførslen til naturarealerne såvel syd og vest for det dyrkede areal sandsynligvis kunne mindskes.

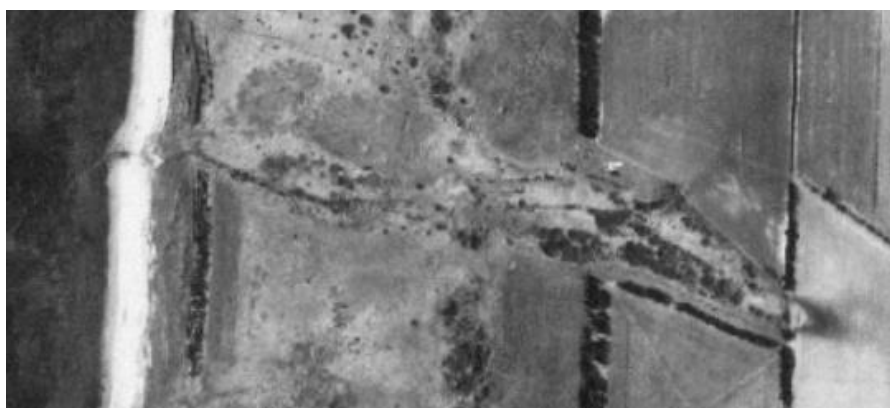
Øst for det viste areal på kortet, udenfor subregionens afgrænsning, ligger et Put'n Take anlæg med stier omkring. Udvidelse af dette stisystem ned til fjorden, evt. sammen med golfbanen, ville øge den rekreative værdi ved offentlig tilgængelighed til og oplevelse af fjorden og landskabet. Dette ligger udenfor LIFE-IP projektets specifikke formål, men kan tages i betragtning, hvis der etableres hegn til afgrænsning i området.

5.4 Samlet biodiversitetsindtast på tværs af habitat-naturtyper.

Mellem golfbanen og Sundstrup ligger flere slugter af forskellig størrelse, med mere eller mindre veldefinerede vandløb og forskellige kortlagte naturtyper.

På den nordligste del af matrikel 2, Lynderup By, Lynderup ligger en øst-vest vendt relativt smal, stærkt tilgroet slugt med meget stejle skrænter. Der presses vand ud helt terrænnært på begge skrænter, og er dannet mose i bunden af slugten. Efterhånden samles vandet til et smalt veldefineret vandløb, der afbrydes af en opdæmnet (til dels gravet) sø.

Helt tilbage fra 1954-luftfotoet ses det, at den maksimale udnyttelse af den smalle slugt har været afgræsning. Sidst i 1970'erne er der etableret en overkørsel (sandsynligvis i forbindelse med en intensiveret anvendelse af naboarealerne), og der opstår derfor en mindre sø af det tilstrømmende kildevand. Ellers sker der ikke andet end, at anvendelsen ekstensiveres, og slugten langsomt gror til.

1954

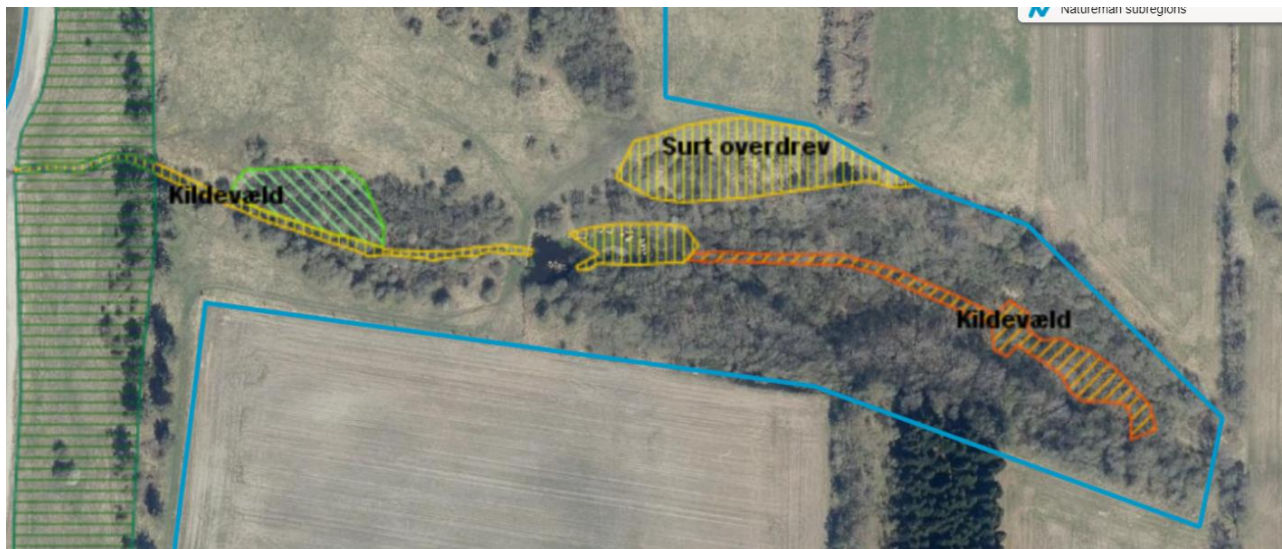

1972

1987

Nu er der stort set ikke lysåben natur tilbage i slugten og nedstrøms den opstemmede sø, men på trods af dette er der kortlagt habitattyperne kildevæld og rigkær.

Der er stor biodiversitet i den våde, centrale del med store gamle træer tilfældigt mellem hinanden og mange mosser og laver. Som tydeligt tegn på at grundvand ikke bare stiger op nedfra men også presses ud højere oppe, er der udbredt opvækst af dyndpadderok mellem træerne langt op ad skrænterne nogle steder.

- Indsatsen skulle være en kortlægning af de biologiske værdier med en bred definition af den samlede biodiversitet i området, der ikke kun inddrager de botaniske værdier, som habitatnaturtyperne lægger op til.

Området er allerede heget for størstedelens vedkommende. De køer som græsser arealet er dog en tung race, og der bør arbejdes med at få mere egnede dyr til at græsse området.

Det vil være en fordel at udvide hegningen, så den som minimum følger N2000-grænsen, men særligt at understøtte valget af (eventuelt supplere med) andre racer til afgræsningen.

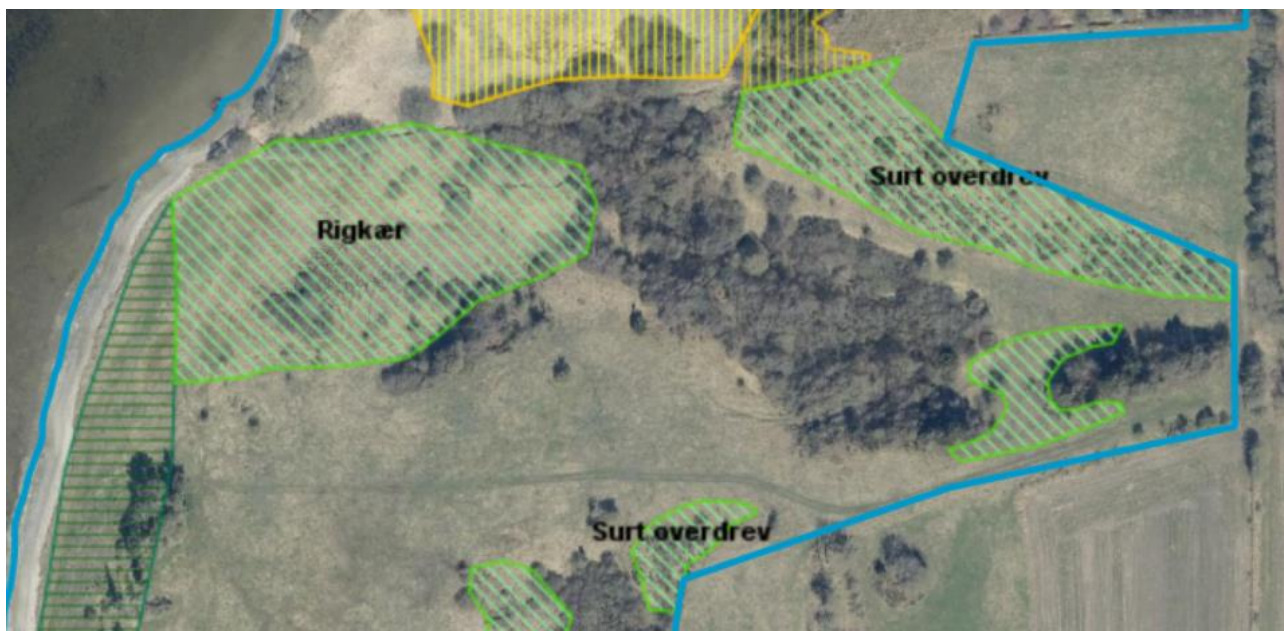
5.5 Fokuseret indsats for at beskytte surt overdrev mod tilgroning i gyvel

Nord for den meget smalle slugt beskrevet ovenfor ligger endnu en øst-vest-vendt på samme matrikel.

Denne slugt har ifølge luftfotos heller ikke været inddraget i traditionel markdrift, men området er blevet holdt lysåbent væsentligt længere sandsynligvis fordi den pga. sit "mildere" terræn har været mere let tilgængelig og brugbar til afgræsning med flere dyr. Herunder ses foto fra 1987 til sammenligning med fotos under pkt. 5.4. Det fugtigste areal er under let tilgroning, mens de blødere skråninger er helt lysåbne.

Som det ses nedenfor, er der nu kortlagt surt overdrev i god naturtilstand på skrænterne og rigkær i den del af den fugtige dalbund, som ikke er tilgroet.

Denne slugt indgår i den samme fold, som slugten syd for (pkt. 5.4), men også her vil der være potentiale for både udvidelse af det samlede areal og forbedring af naturtilstanden ved at optimere græsningstryk og evt. race til området og dets udfordringer:

På trods af at der er græsning på arealet, er rigkæret under pres fra tilgroning, og på trods af at overdrevet på den lange sydvendte skrænt er kortlagt som værende i god naturtilstand, er det under kraftig tilgroning af gyvel. Se nedenfor.

Skråfoto 2017

Særligt i forhold til bekæmpelse af gyvel er det relevant at vurdere, hvilke dyreracer der sikrer den bedste afgræsning.

5.6 Samarbejde om afgræsning af nabo arealer med Naturstyrelsen v. "Marens Patter" (Sundstrup)

Området ved de landskabeligt set meget markante fredede gravhøje (kaldet "Marens Patter") lige syd for Sundstrup ejes af Naturstyrelsen og afgræsses med får. Dyrevalget er oprindeligt begrundet i et ønske om at holde indvandrende gyvel nede, og på trods af, at der stadig vokser gyvel på arealet i begrænset omfang, er det lykkedes at friholde området for buske.

Naturstyrelsen har oplyst, at man besøgte arealet i sommeren 2022, og at artsdiversiteten på trods af mange års fåreafræsning, var relativt højt.

Derfor planlægger Naturstyrelsen at fastholde den nuværende drift og græsningstryk.

På forespørgsel om Naturstyrelsen kunne være interesseret i en form for samdrift med de privatejede, tilgroede arealer syd for Marens Patter, har forstfuldmægtig Jesper Stenild oplyst, at man ikke er afvisende overfor evt. at indgå i forpagtningsaftaler.

Det åbner mulighed for et samarbejde om afgræsning af et særdeles interessant område med samme blandede karakter som beskrevet under pkt. 5.4 lige syd for Naturstyrelsens areal. Også her er der tale om relativt smal slugt med stejle skrænter, naturlig tilgroning af høj alder og kortlagt kildevæld, der kræver nænsom pleje. Indsatsen her vil i første omgang være opsamling på allerede gennemført besigtigelse og kontakt til lodsejere.

5.7 Sundstrup v. Spejderklinten – opretholdelse af græsning

Umiddelbart nord for Sundstrup har der været tanker om at etablere en offentlig badestrand, men projektet blev undervejs tilpasset pga. den kortlagte habitatnatur ved stedet. Besigtigelser viste rigkær i god naturtilstand med bl.a. maj-gøgeurt og trævlekrone. Nedenfor ses N30-18 med blå og habitatnatur med skravering.

Der er sket ejerskifte for nylig, så en meget relevant indsats på dette sted er kontakt til den nye ejer mhp. sikring af fortsat afgræsning for at sikre den gode udvikling i naturtilstand og eventuelt udvidelse af naturtypernes areal.

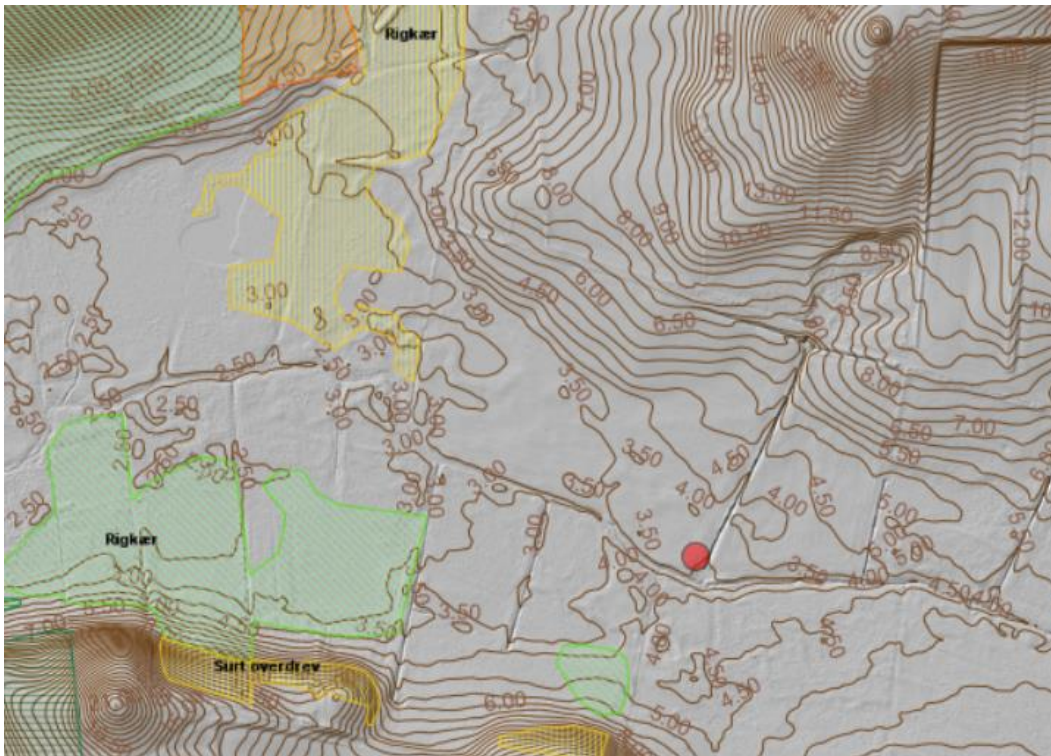
5.8 Ændring af grøft til overfladisk afstrømning ved udløb fra kildevæld til Ulbjerg Møllebæk

På matriklen syd for p-pladsen for enden af Sundstrupvej afleder en grøft vand direkte til Ulbjerg Møllebæk fra et lille moseområde, der ligger nord for vejen. Grøften afgrænser N30 mod resten af den lille ådal. Nedenfor ses grøften og Møllebækken markeret med blå, mens udløbspunktet er vist med en rød prik.

Herunder er habitatkortlagt natur vist på højdekort, og det ses, at der landskabeligt kan være potentiale til udvidelse af arealet med rigkær i ådalen, hvis grøftens vand i stedet for at blive ledt direkte til bækken i en grøft mere eller mindre styret for frihed, passerer diffust over arealet syd for vejen ned til bækken.

Det lille område, hvor grøften starter er registreret som beskyttet mose, men vurderes umiddelbart ikke at kunne blive negativt påvirket af at vandet ledes derfra på en anden måde end nu. Hvis nogen effekt overhovedet, vil der måske kunne opnås en positiv effekt på mosestykket ved en mere naturlig hydrologi, og derfor vurderes det umiddelbart, at der vil kunne opnås dispensation til omlægningen, da det også vil være en fordel at få vandet op til overfladen i stedet for at løbe hurtigt forbi i en grøft.

- 1) Denne parcel indgår i fredningen af Ulbjerg Klint. I kendelsen er det fastlagt, at den må drives som "eng", hvilken måske kunne få betydning for en evt. økonomisk kompensation af Lodsejer.
- 2) Lodsejer ejer en del andre arealer i N30-18 omkring Ulbjerg, så en henvendelse vedr. dette projekt kan være anledning til at se på andre af hans ekstensivt drevne arealer.

5.9 Udvidet græsning på forlandet ved Ulbjerg Camping

Ulbjerg Camping er nedlagt, og umiddelbart vest for campingområdet og mod syd afgræsses en del arealer allerede med heste. Der er kortlagt flere rigkær samt kildevæld i moderat og god naturtilstand inden- og udenfor foldene. Nedenfor er N30-18 vist med blå, habitatnaturen skraveret og campingområdet med en rød prik.

I dette område er det tydeligt, at den gode naturtilstand på de våde naturtyper ses, hvor der afgræsses.

Langt hovedparten af det ca. 24 ha store areal, som er vist på fotoet ovenfor, er ejet af kun to lodsejere, der også ejer arealer nord for.

1.5 – 2 km nord for campingområdet ligger vådområdet Gjørup Enge. Gjørup Enge ligger udenfor N30-18, men der kan med fordel for den samlede biodiversitet evt. etableres sam-græsning af de eksisterende naturarealer langs kysten og det "nye" naturareal i vådområdet. Dette kan dog ikke gøres i regi af LIFE IP Natureman, men kan måske tænkes ind som et kommunalt projekt.

6. Tidsplan

Der er ikke taget stilling til en tidsplan for de enkelte indsatser. Det vil bero på lodsejernes indstilling, behovet for yderligere botaniske undersøgelser og evt. bindinger på arealerne i subregionen.